

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
ของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น*

The Application of the Four Iddhipāda Dhammas to Promote
Phrapariyattidhamma Education of Pāli Department of the Nong
Kung Temple Office of Religious Studies, Nam Phong District,
Khon Kaen Province

พระมหาพีระวัฒน์ ภุริยพัฒน์ (มะณีภาณี), ประยูร แสงใส และนิรัช เรืองแสน
Phramaha Peerawat Bhurivattano (Maneeapakdee), Prayoon Saengsai and Niraj Ruangsarn
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: phramahapeerawat2539@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และ 2) วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียน จำนวน 22 รูป

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนวัดหนองกง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สำนักศาสนศึกษาวัดหนองกง ด้านบริหาร/จัดการ มีเจ้าอาวาส/ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและอาจารย์ใหญ่ เป็นผู้จัดการศึกษา ครูผู้สอน เป็นเปรียญธรรม 3-6 ประโยค หลักสูตรตามสนามหลวงแผนกบาลี กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตอบปัญหาและอบรมก่อนสอบ ผู้เรียนเป็นสามเณรที่มีจำนวนลดลงทุกปีงบประมาณ อดทนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติตามความเหมาะสม การวัดผลและประเมินผลปีละครั้งโดยสนามหลวงแผนกบาลี

*ได้รับบทความ: 6 มีนาคม 2565; แก้ไขบทความ: 26 ธันวาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 28 ธันวาคม 2565
Received: March 6, 2022; Revised: December 26, 2022; Accepted: December 28, 2022

2. การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในทัศนะของผู้บริหาร ต่างก็มีความพอใจในการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีความมุ่งมั่นและความอดทน ตั้งใจและรับผิดชอบต่อการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีการใช้วิจารณ์อย่างรอบคอบเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงให้ดีขึ้น กลุ่มครูผู้สอน แต่ละท่านมีความศรัทธาต่อหน้าที่ในการสอน ขยันหมั่นเพียรและรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการสอน มีความเอาใจใส่ และสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน และมีความพินิจพิจารณาปัญหาในการสอน กลุ่มผู้เรียน ต้องมีใจรักและเป้าหมายที่จะเรียนให้ประสบผลสำเร็จ ต้องเรียนด้วยความเต็มใจ ความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ในเรื่องนั้น ต้องมีความตั้งใจ ในการเรียนมากกว่าสิ่งอื่นใด และต้องทบทวนจุดเด่นและข้อด้อยของตน และคิดหาวิธีปรับปรุงข้อบกพร่องของตนเองตามหลักอิทธิบาท 4

คำสำคัญ: การประยุกต์; อิทธิบาท 4; การส่งเสริมการศึกษา; พระปริยัติธรรมแผนกบาลี

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the condition of the teaching management of the Pāli Department of the Office of Religious Studies at Nong Kung Temple, Nam Phong District, Khon Kaen Province; and 2) to analyze the application of the Four Iddhipāda Dhammas to promote the study of the Pāli Department of the Office of Religious Studies at Nong Kung Temple, Nam Phong District, Khon Kaen Province. This study utilized qualitative research by studying related documents and research. The research tool was an interview form. The target group included 22 administrators, teachers, and students. The obtained data were analyzed by descriptive methods.

The result of this research as follows:

1. The condition of the teaching management of the Pāli Department of the Office of Religious Studies at Nong Kung Temple, Nam Phong District, Khon Kaen Province: in terms of administration/management, there are an abbot/assistant abbot and headmaster as the policymaker in education management. Teachers are those who completed Pāli Studies (3-6). The curriculum is obtained from Sanam Luang, Pāli Department, including learner development activities, exercises, and training. The number of novice learners is declining every year. The budget subsidized by the National Buddhism Office is not an appropriate system. Measurement and evaluation once a year by Sanam Luang, Pāli Department is inadequate.

2. The application of the Four Iddhipāda Dhammas to promote the study of the Pāli Department of the Office of Religious Studies at Nong Kung Temple: in the view of administrators, they are satisfied with promoting Pāli studies in Phrapariyattidhamma School. They have determination, patience, intention, and responsibility to promote Pāli studies of the school. Thoughtfulness is used to lead to further improvements. Each teacher believes in his/her duty of teaching and is diligent and responsible for his/her teaching duties. Teachers are attentive and motivating students, and they consider and analyze teaching problems. Students must have passion and goals in order to learn successfully. They must learn with a willingness and determination to learn in that regard. Learners must be more attentive to learning than anything else. They must review their strengths and weaknesses and think of ways to improve one's deficiencies according to the Four Iddhipāda Dhammas.

Keywords: Application; Four Iddhipāda; Promote Education; Phrapariyattidhamma of Pāli

1. บทนำ

การศึกษาของสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 และกฎระเบียบคำสั่ง และข้อบังคับของกรรมการมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกรรมการศาสนา โดยมีกรรมการมหาเถรสมาคมองค์กรสูงสุดของคณะสงฆ์ สภาการศึกษาของคณะสงฆ์คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาการศาสนาระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2554) พ.ศ. 2540 คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. 2540 แม่กองบาลีสนามหลวงแม่กองธรรมสนามหลวง เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารตามลำดับ ในปัจจุบันการศึกษาที่คณะสงฆ์จัดให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษา มีอยู่ 4 ประเภท คือ 1) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม 2) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี 3) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ 4) การศึกษาระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง (กรรมการศาสนา, 2539, หน้า 9) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนับเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการ สืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะภาษาบาลีซึ่งเป็นที่ยอมรับพระพุทธพจน์นั้น เป็นต้นตอภาษา เป็นภาษาที่มีแบบแผนเมื่อศึกษาให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งแล้ว ย่อมเป็นความภาคภูมิใจของผู้ศึกษาที่สามารถเรียนรู้ได้จนกระทั่งนำไป

เผยแผ่ให้แก่ชาวโลก ได้ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เรื่องการศึกษาภาษาบาลีนี้ ต้องศึกษาด้วยความเคารพ ด้วยความตั้งใจจึงชื่อว่ารักษาพระพุทธพจน์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ได้ แม้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีซึ่งเป็นการศึกษาระดับสูง มีจุดมุ่งหมายเพื่อ พัฒนาศักยภาพ ของพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักภาษาบาลี (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, วลัยพร ศิริภิรมย์, 2545, หน้า 15)

การศึกษาให้ถูกทางดำเนินไปตามขั้นตอนและทำให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ตามหลักการ แห่งพระพุทธศาสนาต้องดำเนินตามหลักอริยบท 4 (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233) ซึ่งแปลว่า ความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรมเครื่องให้ บรรลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้อง ทำตนให้สมบูรณ์ด้วยหลักอริยบท 4 อันประกอบไปด้วย (1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น (2) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น (3) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น (4) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผล ของสิ่งนั้น ธรรม 4 อย่างนี้ ย่อมเนื่องถึงกัน แต่ละอย่างมีหน้าที่เฉพาะของตน ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่าดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังในอันแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้อต่อไป วิริยะ คือความพากเพียรหมายถึงการกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอนเป็นระยะยาวจนประสบความสำเร็จ คำนี้มีความหมายของความกล้าหาญเจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจาก ความรู้สึกทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัดอยู่ในใจเสมอ คำนี้รวมความหมายของคำว่าสมาธิอยู่ด้วย อย่างเต็มที่ วิมังสา หมายถึงความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้รวมความหมายของคำว่าปัญญาไว้อย่างเต็มที่

สำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้ง ตำบลหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เป็นโรงเรียนพระ ปริยัติธรรมแผนกบาลี ประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ 1 ของคณะสงฆ์ภาค 9 ได้จัดให้มีการเรียนการสอน พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ตามหลักสูตรนิกกรรมและบาลีของคณะสงฆ์เป็นหลัก ในแต่ละ ปีการศึกษาสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้งมีพระภิกษุสามเณรสอบได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ในระดับหนึ่ง แต่ในปัจจุบันมีพระภิกษุสามเณรสอบได้จำนวนลดลง

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยซึ่งเป็นบุคลากรที่ทำการสอนในสำนักศาสนศึกษา แห่งนี้ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้ เนื่องจากหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้องกับ การส่งเสริมการศึกษานั้นมีอยู่หลากหลาย และมีความเหมาะสมกับงานส่งเสริมการศึกษาในบริบทที่ แตกต่างกันไป สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจหลักอริยบท 4 ที่สามารถนำไปใช้ประยุกต์กับการส่งเสริม การศึกษา จึงได้เลือกศึกษาเฉพาะหลักธรรมนี้ เพื่อจะนำผลการวิจัยที่ค้นพบไปประยุกต์ปรับใช้เพื่อที่จะ พัฒนาการเรียนการสอนของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้งให้มีความเปรียบพร้อม มีศักยภาพในการเรียน การมากขึ้น และเพื่อเพิ่มปริมาณจำนวนผู้สอบได้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กลุ่มเป้าหมาย
2. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหาร 3 รูป ครูผู้สอน 4 รูป และนักเรียน 15 รูป รวมทั้งสิ้น 22 รูป การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมาย ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กลุ่มเป้าหมายเป็นรายบุคคล โดยให้กลุ่มเป้าหมายสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ทำให้ได้ข้อมูล หลากหลายแง่มุม
4. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เพื่อจะนำไปทดลองใช้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้ 1) แบบสัมภาษณ์สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้ง 2) แบบสัมภาษณ์เป็นคำถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ (1) ด้านฉันทะ หมายถึง (ความพอใจ) ความต้องการที่จะทำใฝ่ใจที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป (2) ด้านวิริยะ หมายถึง (ความขยันหมั่นเพียร) ขยันประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน ไม่ท้อถอย (3) ด้านจิตตะ หมายถึง (ความมุ่งมั่น) ตั้งรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาใจจดจ่อไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศกายอุทิศให้แก่สิ่งที่ทำ (4) ด้านวิมังสา หมายถึง (การไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง

โดยแบบสัมภาษณ์จะใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวให้อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ตรวจสอบในเบื้องต้น ก่อนนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 5 ท่าน เพื่อร่วมให้ความเห็น ตรวจสอบแก้ไข และปรับปรุงแบบ สัมภาษณ์ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น เพื่อให้แบบสัมภาษณ์สามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน และได้ ข้อมูลที่ตรงประเด็นตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล นำหนังสือจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ไปขออนุญาตนัดวันสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องด้วยตัวเองเก็บรวบรวม โดยใช้เครื่องมือคือ แบบสัมภาษณ์ สำหรับการตอบคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึกชนิดมีโครงสร้าง ในการ สัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนในสำนักศาสนศึกษา วัดหนองกุ้ง ซึ่งอุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 1) โทรศัพท์ มือถือบันทึกคำสัมภาษณ์และบันทึกภาพนิ่ง 2) สมุดจดบันทึก 3) ปากกา และ 4) ผู้ช่วยเก็บข้อมูล 1 คน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนในสำนัก ศาสนศึกษาวัดหนองกุ้ง มาศึกษาและวิเคราะห์ตามกระบวนการของงานวิจัยเชิงคุณภาพ กล่าวคือ วิเคราะห์ ถึงประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Major themes) จากนั้นนำประเด็นสำคัญมาแยกเป็นประเด็น ย่อย (Sub-themes) และหัวข้อย่อย (Categories) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จากภาพรวมไปจนถึงวิเคราะห์ ถึงประเด็นย่อย

7. การนำเสนอข้อมูล นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ตามหลักอุปนัยวิธี

4. สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้ง อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น โดยกลุ่มผู้บริหาร และกลุ่มครูผู้สอน พบว่า ด้านการบริหาร/จัดการ การบริหาร และจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จะขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสเป็นผู้วางแผนและแนวทางการ จัดการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของแม่กองบาลีสนามหลวง ในปัจจุบันเปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ ประโยค 1-2 ถึง ประโยค ป.ธ. 5 การจัดหาพระภิกษุสามเณรผู้มาเรียนการจัดหาที่พัก อุปถัมภ์อำนวยความสะดวกในความเป็นอยู่ และกำหนดบุคลากรครูผู้สอนแต่ละชั้นเรียนนั้นๆ จุดที่ควรส่งเสริมพัฒนา เช่น การศึกษาดูงานสำหรับเจ้าอาวาส/เจ้าสำนัก อาจารย์ใหญ่ ให้ศึกษาดูงานสำนักศาสนศึกษาที่จัดการ ศึกษาบาลีที่ประสบผลสำเร็จจนได้รับรางวัลจากแม่กองบาลีสนามหลวง

ด้านครูผู้สอน บุคลากรในการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เป็นพระภิกษุหรือสามเณร ภายในวัดที่มีความรู้ คือสามารถสอบผ่านในประโยคนั้นๆ หรือประโยคที่สูงกว่า เช่นเป็นครูสอนชั้นประโยค

1-2 ครูต้องสอบผ่านขั้นเปรียญธรรม 3 ประโยคขึ้นไป และต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการทำงาน มีความทุ่มเทในการสอน ควรสนับสนุนให้ครูสอนได้ศึกษาอบรมในสถาบันหรือหน่วยงานที่จัด เช่น แม่กองบาลีสนามหลวง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น

ด้านหลักสูตร เนื่องจากสำนักเรียนมีบุคลากรครูผู้ทำการสอนที่มาจากการสอบผ่านในประโยคนั้นๆ จึงจะสามารถทำการสอนผู้เรียนได้ ซึ่งการศึกษาแผนกบาลี จัดการตามหลักสูตรการศึกษาบาลีปัจจุบันได้แก่ ประโยค 1-2 วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือ ธรรมบท ภาค 1-4 วิชาบาลีไวยากรณ์, ประโยค ป.ธ.3 วิชาแปลมคธเป็นไทยและ วิชาสัมพันธ์ไทย หลักสูตรใช้หนังสือ ธรรมบท ภาค 5-8 วิชาบาลีไวยากรณ์ หลักสูตรใช้หนังสือบาลีไวยากรณ์ วิชาบุรพภาค ข้อเขียนภาษาไทย โดยแก้ไขให้ถูกต้องตามระเบียบลักษณะวรรคตอน ตัวอักษรตามสมัยนิยม, ประโยค ป.ธ.4 วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือ ธรรมบท ภาค 1 วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือ มงคลัตถทีปนี ภาค 1, ประโยค ป.ธ.5 วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือ ธรรมบท ภาค 2-4 วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือ มงคลัตถทีปนี ภาค 2, และควรปรับหลักสูตรที่มีเนื้อหาซ้ำกันเพื่อลดความซ้ำซ้อน โดยเพิ่มในส่วนที่จำเป็นด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมท่องจำเนื้อหาบาลีไวยากรณ์ส่งต่อครูผู้สอนโดยเป็นการท่องจำส่งในรูปแบบปากเปล่าและมีกิจกรรมตอบปัญหาวิชาที่เรียนในแต่ละวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยจัดให้มีการจัดสอบเสริมกรณีที่มีผู้ไม่ผ่านเกณฑ์การวัดผลและประเมินผล โดยมุ่งที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียน และหรือการจัดอบรมก่อนสอบเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมแก่นักเรียน ควรนำกิจกรรมที่สำนักศาสนศึกษาจัดเพื่อพัฒนาผู้เรียน เช่น แบบฝึกหัด ชิ้นงานต่างๆ ที่นักเรียนจัดทำตามครูสอนมอบหมาย และการเข้าอบรมบาลีก่อนสอบ โดยนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการวัดผลประเมินผลของสนามหลวงแผนกบาลี

ด้านผู้เรียน เนื่องจากเหตุปัจจัยภายนอก เช่น พระราชบัญญัติการศึกษาที่กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ ทำให้มีการเข้าใจผิดว่าต้องบวชหลังจากจบการศึกษา ขึ้นพื้นฐานแล้ว หรือค่านิยมทางสังคมเกี่ยวกับการศึกษาแผนกบาลีและการนำไปใช้ด้วยจุดมุ่งหมายที่ไม่แน่นอน จึงทำให้จำนวนผู้เรียนบาลีจะน้อยลง ผู้เรียนส่วนน้อยที่มีความพร้อมความสามารถคืออ่านออกเขียนได้ แต่ส่วนมากมักเป็นเด็กที่ด้อยโอกาสหรือที่มีความพร้อมความสามารถบกพร่อง ทำให้การเรียนอาจมีอุปสรรคบ้างทั้งด้านการทรงจำและการสื่อสาร ทางสำนักจัดการสอนเสริมจึงต้องใช้ความพากเพียรบากบั่นมากเพื่อให้ประสบความสำเร็จ รัฐบาลและคณะสงฆ์ควรหาทางออกร่วมกันกรณีกลุ่มผู้เรียนที่จบระดับประถมศึกษา หากต้องการบวชเรียนควรปรับ พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ โดยอนุโลมแก่กลุ่มผู้ประสงค์จะบวชเรียนให้ทำได้ ควรส่งเสริมให้ฆราวาสที่สนใจศึกษาภาษาบาลีโดยจัดสำนักที่มีความพร้อมไว้รองรับ ควรสนับสนุนให้ฆราวาสที่เคยสอบเปรียญธรรมได้แล้วลาสิกขาได้สอบต่อจากประโยคเดิมที่เคยสอบได้

ด้านงบประมาณ ส่วนทุนในการบริหารจัดการ ส่วนหนึ่งเป็นทุนภายในหรืองบประมาณของวัด ซึ่งเกิดจากการระดมทุนหรือมาจากการบริจาคของศรัทธาญาติโยมผู้มีความประสงค์ให้การสนับสนุน

อีกส่วนเป็นงบประมาณอุดหนุนจากภาครัฐโดยผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ในเรื่องของค่าใช้จ่าย เป็นลักษณะไม่คงที่ มักแปรไปตามปัจจัยต่างๆ เช่น จำนวนผู้เรียนเพิ่มลด หรือค่าใช้จ่ายด้านอุปโภคและบริโภคเพิ่มขึ้น เช่น ภัตตาหารจากการบิณฑบาตไม่เพียงพอ ต้องอาศัยการบริหารจัดการจากโรงครัว วัด ก็ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ และการจัดหาประกอบทำให้พอเพียงทั่วถึงกัน เป็นต้น รัฐบาลควรจัดงบประมาณไว้ในลักษณะประจำตลอดระยะเวลาของการจัดการเรียนนั้นคือเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ มิควรจัดงบประมาณอุดหนุนให้หลังจากสอบเสร็จแล้ว

ด้านวัดผลและประเมินผล สำนักเรียนมีการวัดผลการเรียนการสอนภาษาบาลีเป็นประจำทุกสัปดาห์ เพื่อวัดประสิทธิภาพของนักเรียนตามสภาพที่เป็นจริง เน้นที่ตัวผู้เรียนโดยอาศัยเครื่องมือและวิธีการวัดหลายๆ อย่าง เช่น การท่องสูตรภาษาบาลี การทำข้อสอบแบบฝึกหัด เป็นต้น ซึ่งเกณฑ์การวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มักวัดความจำมากกว่าความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ที่ไม่มีเกณฑ์มาตรฐานและกฎเกณฑ์แน่นอน และได้มีการนำผลการประเมินในแต่ละครั้งมาเป็นข้อมูลในการประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป ก่อนส่งเข้าสอบบาลีสนามหลวง โดยการจัดสอบของแม่กองบาลีสนามหลวง ควรประเมินผลผู้เรียนโดยวัดหลายด้าน ได้แก่ ความรู้ เข้าใจ เชี่ยวชาญ และพฤติกรรมการทำงานที่มอบหมาย (พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย) มิควรเน้นความจำอย่างเดียว ควรนำคะแนนจากกิจกรรมไปเป็นส่วนหนึ่งในการสอบบาลีสนามหลวง

2. การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า สำหรับเจ้าอาวาส/เจ้าสำนักศาสนศึกษา/ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและอาจารย์ใหญ่ มีแนวทางการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนวัดหนองกง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ประกอบไปด้วย 1) ฉันทะ เจ้าสำนักเรียนมีใจรักในการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี อันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำเพื่อเกิดผลจริงตามควร และปลูกฝังให้นักเรียนมีความศรัทธาในการศึกษา ทำให้นักเรียนมีความพอใจที่อยากจะเรียน 2) วิริยะ เจ้าสำนักเรียนมีความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งร่างกายและใจ คู่กับความอดทนอดกลั้น ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวงโดยมีศรัทธาเป็นกำลัง พยายามปลูกฝังให้นักเรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้และทำตนให้เข้าถึงแก่นแท้ของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยใช้ความอดทนเป็นเครื่องมือ ความศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวนำจิตใจ และเป้าหมายของความสำเร็จเตือนใจ 3) จิตตะ เจ้าสำนักเรียนตั้งใจจดจ่อและรับผิดชอบต่อการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีความรอบคอบต่อภาระหน้าที่โดยอาศัยความรอบรู้และหลักการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมต่อสภาวะการณ์และแนะนำทำความเข้าใจแก่ทุกคนในองค์กร 4) วิมังสา เจ้าสำนักเรียนต้องใช้วิจรรณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบเพื่อนำไปสู่การทบทวนตนเอง และทบทวนองค์กร หรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิด สิ่งได้ทำผ่านมาว่าประสบผลดีหรือผลเสียอย่างไร มีความบกพร่องหรือ

ต้องแต่งเติมในส่วนใด ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวและเรื่องร่วมกันคิดร่วมทำกับ คนอื่นเพื่อหาวิธีการปรับปรุง ปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น อันนำมาซึ่งความเจริญและก้าวหน้าต่อไป

สำหรับครูผู้สอน มีแนวทางการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการส่งเสริมการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักเรียนวัดหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ครูผู้สอน ต้องมีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อหน้าที่ปฏิบัติการสอน พอใจกับงานที่ทำอยู่ มีใจรักกับงานในองค์กร ของตนเอง 2) วิริยะ ครูผู้สอนต้องมีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่ปฏิบัติการสอน ทุ่มเททั้งร่างกายและใจ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และทำเต็มความสามารถตามศักยภาพ 3) จิตตะ ครูผู้สอนต้องมีความเอาใจ ใส่รับผิดชอบต่อหน้าที่ปฏิบัติการสอน เต็มใจถ่ายทอดความรู้ มีขวัญกำลังใจที่ดี และสร้างแรงจูงใจให้แก่ ผู้เรียน 4) วิมังสา ครูผู้สอนต้องมีความรอบคอบทบทวนพินิจพิเคราะห์ปัญหาในหน้าที่ปฏิบัติการสอน หรือ ทำความเข้าใจในสภาพปัญหาและหาทางแก้ไขปรับปรุงให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จ มีการปรับแผนการสอน ให้ทันสมัย และเหมาะสมแก่การสอนในยุคใหม่

สำหรับนักเรียน มีแนวทางการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการส่งเสริมการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักเรียนวัดหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 1) ฉันทะ นักเรียน ต้องมีใจรักที่จะเรียนให้ประสบผลสำเร็จ ศรัทธาเพื่อเข้าถึงความรู้ ต้องเรียนด้วยความตั้งใจ และเชื่อฟัง ผู้สอนอย่างเคร่งครัด 2) วิริยะ นักเรียนต้องมีความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้ตนเข้าถึงแก่นแท้ของการศึกษาในสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้น หากจะศึกษาก็ศึกษาจนเชี่ยวชาญเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะ ศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของเรื่องที่ศึกษานั้นๆ ความอดทนอดกลั้นไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะ เอาชนะอุปสรรคทั้งปวง ต้องรักษาหน้าที่ตนเอง มีระเบียบวินัยต่อตนเอง และเพื่อนร่วมชั้น 3) จิตตะ นักเรียนต้องมีความตั้งใจ มีความรับผิดชอบ รู้หน้าที่ของตน กระตือรือร้น ฝ่าฝืนต่อการเรียน ต้องใส่ใจการ เรียนให้มากกว่าสิ่งอื่นใด 4) วิมังสา นักเรียนต้องมีความปรารถนาต่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง สามารถทบทวนจุดเด่นและข้อด้อยของตน และคิดหาวิธีปรับปรุงข้อบกพร่อง แก้ไขจุดด้อย และความ บกพร่องของตนเอง มาเป็นบทเรียน และสนับสนุนส่งเสริมความรู้ความสามารถของตนให้ดียิ่งขึ้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยมีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านบริหาร มีเจ้าอาวาสเป็นผู้กำหนดนโยบายโดยมีผู้ช่วยเจ้าอาวาสและ อาจารย์ใหญ่เป็นผู้ช่วยในการบริหาร มีครูสอนที่เป็นเปรียญธรรม 3-6 ประโยค ด้านหลักสูตร ใช้หลักสูตร บาลีสนามหลวงของคณะสงฆ์ไทย ด้านการจัดการศึกษา เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประโยค 1-2 ถึง ประโยค ป.ธ. 5 ด้านผู้เรียน ได้แก่ พระภิกษุที่มีความสนใจที่จะเรียนบาลี และสามเณรที่มีอายุตั้งแต่ 12-18 จำนวนหนึ่ง

แต่ก็ลดลงทุกๆ ปี ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่งเสริมให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดทุกสัปดาห์ และมีการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง ด้านงบประมาณ อาศัยงบประมาณจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในรูปแบบงบอุดหนุน และเจ้าอาวาสจัดหาอีกส่วนหนึ่ง ด้านการวัดผลและประเมินผล สนามหลวงแผนกบาลีเป็นผู้จัดสอบปีละครั้ง ทั้งนี้เพราะระบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยมุ่งส่งเสริมให้เจ้าอาวาสแต่ละวัดจัดการศึกษาเอง ทั้งด้านครูสอน ด้านงบประมาณ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สื่อการเรียน รวมถึงผู้เรียน โดยจะจัดงบประมาณอุดหนุนก็ต่อเมื่อหลังการสอบทุกครั้งซึ่งไม่มากนัก จึงส่งผลกระทบต่อระบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเรื่อยมา ซึ่งสอดคล้องกับพระปริยัติสุนทร (โอภาส โอภาโส) (2546, หน้า 11-13) ที่ให้ความเห็นว่า การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ต้องอาศัยองค์ประกอบคือ (1) เจ้าสำนักเรียน ต้องมีเจตนาและศรัทธาต่อการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีความรู้เข้าใจเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการศึกษาภาษาบาลีต้องเสียสละกำลังกาย กำลังความคิด กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญา เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาภาษาบาลีนี้โดยไม่เห็นแก่ความลำบาก ต้องสรรหาอุปกรณ์การเรียนการสอนที่จะอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน ดูแลเอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของผู้สอนและผู้เรียนอย่างใกล้ชิดและสนับสนุน ให้ทุนการศึกษาแก่ผู้เรียน ตลอดจนส่งเสริมศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนด้วยเมตตาจิต (2) ผู้สอน ต้องมีเจตนาและศรัทธาในการสอน มีความรับผิดชอบในหน้าที่การสอนหมั่นศึกษาค้นคว้าตำราวิชาการเกี่ยวกับการเรียนการสอนสม่ำเสมอ มีความรับผิดชอบในด้านการบริหาร และการปกครองดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยของผู้เรียนให้การอบรมสั่งสอน ด้วยหวังความ เจริญก้าวหน้าของผู้เรียนโดยไม่คำนึงถึงความยากลำบาก (3) ผู้เรียนต้องตั้งใจ มีความเพียรในการศึกษาอย่างเต็มที่และปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสำนักศาสนศึกษา โดยไม่คำนึงถึงความลำบาก (4) ทุนสำหรับบริหารจัดการ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีต้องจัดหาให้เพียงพอ เมื่อท่านเจ้าสำนักมีความตั้งใจจริง ศิษยานุศิษย์และญาติโยม ผู้มีจิตศรัทธาก็จะสละทุนทรัพย์ช่วยสนับสนุน

2. การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนวัดหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านฉันทะ การส่งเสริมการศึกษาเป็นเรื่องของเจ้าสำนักเรียนที่ต้องมีความพอใจในการบริหารจัดการเพื่อให้สำนักเรียนประสบผลสำเร็จ และการเรียนนั้นไม่ว่าจะเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลี หรือ เรียนในระดับปริญญา ก็ต้องมีความรักใคร่พอใจในสิ่งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของกลุ่มผู้บริหาร (การสัมภาษณ์) ได้กล่าวว่า ด้านของเจ้าสำนักเรียนหรือบุคลากรของสำนักเรียนในวัดหนองกุ้ง มีความมุ่งมั่นส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีส่วนมาก จะทุ่มเทและมีความปรารถนาให้พระภิกษุ สามเณรผู้เข้ารับการศึกษาด้านบาลีประสบผลสำเร็จ โดยอาจสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนบาลีด้วยวิธีการของแต่ละสำนักเรียน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผลการศึกษาแผนกบาลีของสำนักเรียนนั้นๆ มีผลดียิ่งๆ ขึ้นไป ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่ของสำนักเรียนในปัจจุบันนี้ก็คือ ผู้เรียนมีความต้องการ

เรียนรู้ภาษาบาลีน้อยลง ความพอใจในการศึกษาภาษาบาลีจึงน้อยลงไปด้วย ทั้งสมรรถนะของผู้เรียนก็เป็นปัญหาอยู่มากเพราะพื้นฐานการศึกษาโดยเฉพาะการอ่านและการเขียนลดลง หากผู้เรียนมีความปรารถนาผลสำเร็จก็ต้องให้ความพยายามอย่างยิ่งทำให้บั่นทอนความตั้งใจของผู้เรียนลงอย่างมาก ข้อเสนอแนะ คือ หากเป็นไปได้ควรมีการคัดสรรบุคคลผู้เข้ามาศึกษาแผนกบาลีซึ่งอาจจะทำได้ยาก ฉะนั้น บุคลากรทางการศึกษาของสำนักเรียนต้องทุ่มเทอย่างมากในการสอนเสริมเกี่ยวกับการอ่านและเขียนสำหรับผู้เรียนที่หย่อนสมรรถนะ และใช้จิตวิทยาในการจูงใจให้ผู้เรียนมีความอดทนและคล้อยตามเพื่อให้ผลการศึกษาด้านภาษาบาลีประสบผลสำเร็จ และสอดคล้องกับบทความวิชาการของประยูร แสงใส (2559, หน้า 209-211) ได้เสนอบทความวิชาการถึงวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสำนักเรียนวัดโมลีโลกยารามสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาภาษาบาลี ผลการศึกษาพบว่า วัดโมลีโลกยาราม ราชวรวิหาร มีประวัติการจัดการศึกษาบาลีที่มีชื่อเสียงโด่งดังในยุครัตนโกสินทร์ มีปราชญ์สงฆ์ 2 รูป ได้แก่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ขุน) และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) เป็นพระมหาเถรผู้ทรงภูมิรู้ภูมิธรรม ทั้งคฤหัสถ์และคหบดีธรรม มีความเป็นอัจฉริยะด้านภาษาบาลีเป็นกรรมการสอบไล่บาลีในพระบรมมหาราชวัง เมื่อพระเทพปริยัติโมลี (สุทัศน์) ป.ธ. 9 เจ้าอาวาสรูปที่ 13 เข้ามาจัดการศึกษา ผลการเรียนสอบได้อันดับหนึ่งของประเทศในปี 2559 การบริหารสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามทฤษฎี 4Ms ของพระเทพปริยัติโมลี (สุทัศน์) เจ้าสำนักเรียนรูปปัจจุบัน: ด้านการบริหารคน (Man) ใช้วิธีการดูคนออก บอกคนได้ ใช้คนเป็น มอบงานให้เหมาะกับความสามารถดูแลปกครองภิกษุสามเณรโดยยึดธรรมวินัยและเมตตาธรรม: ด้านการเงิน (Money) สร้างความเข้าใจแก่ชาวพุทธให้เห็นความสำคัญการศึกษาบาลีของภิกษุสามเณร เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา จึงทำให้มี ผู้บริจาคเงินสนับสนุน ทุกภาคส่วน โดยจัดทำบัญชีรายรับ-จ่าย อย่างโปร่งใสการบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Materials) มีการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างเพียงพอ ซ่อมแซมบูรณะอาคารเรียน กุฏิ วิหาร เสนาสนะให้อยู่ในสภาพดี ส่งเสริมให้ครูสอนใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อการเรียนการสอนสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เคยจัดการศึกษาภาษาบาลีโด่งดังในอดีตและร่วงโรยจนถูกลืม ต่อมาสามารถพลิกฟื้นจนผลการสอบในสนามหลวงได้อันดับ 1 ของประเทศอาชนะ สำนักเรียนที่มีความพร้อมทั้งบุคลากรและงบประมาณมากกว่า เพราะมีวิธีการบริหารจัดการที่ดีด้วย

ด้านวิริยะ ความมีวิริยะอุตสาหะเป็นสิ่งสำคัญต่อการศึกษา เมื่อมีใจรักที่จะเรียนบาลีแล้วสิ่งที่ตามมาคือความมุ่งมั่นขยันหมั่นเพียร แต่ความพากเพียรของผู้เรียนอาจจะมีแตกต่างกันออกไปตามสถานะ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของกลุ่มครูผู้สอน (การสัมภาษณ์) ได้กล่าวว่า เมื่อนักเรียนได้มีความพอใจหรือฉันทะที่จะเรียนบาลีแล้วนั้น สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือความขยันหมั่นเพียรในการศึกษา เพราะภาษาบาลีเป็นสิ่งที่ยากในระดับหนึ่งแต่ก็ไม่เกินความสามารถของเรา ก็ต้องอาศัยความขยันเป็นหลัก เพื่อที่จะไขสู่ประตูแห่งความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค คือ ผู้เรียนในส่วนใหญ่ไม่มีความขยันหมั่นเพียรเท่าที่ควรมีก็เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกหลายๆ อย่างเช่น การศึกษาของพระเณรทุกวันนี้ก็มี

หลายแผนก ยิ่งแล้วนักเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนควบคู่บูรณาการผสมผสานกัน ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียรเป็นกำลังสำคัญ ข้อเสนอแนะ คือ ต้องสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีความตื่นตัวขยันในการเรียนอยู่ตลอดเวลา เช่นทุนแก่ผู้เรียนดี ผู้ตอบปัญหาได้คะแนนดี เพราะถ้ามีรางวัลนักเรียนก็จะขยันดูหนังสือมากขึ้น และผลของการศึกษายังสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2549, หน้า 13) ที่ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท 4 ในหนังสือการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานว่า อิทธิบาท 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่อง ให้ถึงความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จมี 4 ประการ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น วิมังสา คือ ความไตร่ตรองสอบสวนพิจารณา หรือหมายความว่า มีใจรัก พากเพียรทำ เอาใจคิดฝึกฝน ใช้ปัญญา สอบสวน นี่เป็นอิทธิบาท 4

ด้านจิตตะ การเรียนบาลีจะบรรลุความสำเร็จนั้นจะต้องมีจิตใจที่ตั้งมั่น ไม่คิดฟุ้งซ่าน ใจจดใจจ่ออยู่กับการเรียนบาลีอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของกลุ่มครูผู้สอน (การสัมภาษณ์) ได้กล่าวว่า ความที่นักเรียนมีจิตฝึกฝนกับสิ่งที่ตนเรียนอยู่ก็จะทำให้ผู้เรียนไม่ฟุ้งซ่านกับสิ่งอื่นๆ ที่เข้ามากระทบ หากมีความพอใจ มีความขยันหมั่นเพียรแล้ว ก็ต้องจดจ่อกับสิ่งนั้นๆ ด้วย ปัญหาและอุปสรรค คือ สิ่งอื่นๆ ที่เป็นการทำให้นักเรียนฟุ้งซ่านหันไปสนใจอย่างอื่นมากกว่าการศึกษาเล่าเรียน เช่น โทรศัพท์มือถือ เกม เป็นต้น ข้อเสนอแนะ คือ นักเรียนต้องแบ่งแยกเวลาเล่นและเวลาเรียนให้พอดี ไม่ควรเอาเวลาเรียนไปเล่นอยู่ตลอดเวลา และสอดคล้องกับงานวิจัยของสถิตย์ รัชปัติ (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคุุฬาส์ พบว่า ความเข้าใจในองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ คือความพึงพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร จิตตะ คือ ความเอาใจฝึกฝน วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง นักศึกษาคุุฬาส์ส่วนใหญ่ มีความเข้าใจความหมายที่ถูกต้องตรงกัน ด้านวิธีการปฏิบัตินั้นพบว่า นักศึกษาคุุฬาส์ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่คล้ายคลึงกันว่า ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น เป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ การประสบความสำเร็จในสิ่งที่ทำ ต้องเริ่มที่ฉันทะให้เกิดขึ้นในใจก่อนเพื่อรักชอบที่จะทำสิ่งนั้น จากนั้นต้องใช้วิริยะใช้ความพยายามสุดความสามารถ และต้องอาศัย จิตตะ คือ การเอาใจใส่จดจ่อต่อสิ่งที่ตนทำ หากเกิดปัญหาอุปสรรคก็ต้องใช้วิมังสา คือ การไตร่ตรองหาเหตุผลพยายามแก้ไขปัญหา การงานก็จะประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ด้านวิมังสา การส่งเสริมการเรียนบาลี ต้องพิจารณาไตร่ตรองหาแนวทางที่จะทำให้นักเรียนประสบผลสำเร็จ การคิดวิเคราะห์ พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบตรา ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญในการเรียนบาลีหรือในการสอบบาลีสนามหลวง ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของกลุ่มครูผู้สอน (การสัมภาษณ์) ได้กล่าวว่า ครูและนักเรียน ต้องตั้งเป้าหมายในการเรียน การสอนร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ในอนาคต ส่วนปัญหาและอุปสรรค คือ นักเรียนขาดเป้าหมายและความตั้งใจเรียน เมื่ออยู่ในสังคมเทคโนโลยีและโลกสังคมสมัยใหม่ ข้อเสนอแนะ คือ ครูผู้สอน ควรกำหนดกติกากฎระเบียบให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย

ในการปฏิบัติร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลและสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุธรรม
สูตรโน (แก้วเคน) (2560) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
สู่ความเป็นเลิศ การศึกษาพบว่า สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีทั้งหมด 5 ด้าน คือ
1) หลักสูตร 2) การจัดการเรียนการสอน 3) สื่อการเรียนการสอน 4) กิจกรรมการเรียนการสอน 5) การ
วัดผล และประเมินผล คณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินการพัฒนาหลักสูตรในด้าน
1) ด้านปัจจัย 2) ด้านกระบวนการ 3) ด้านผลผลิต ดังนั้น แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา
พระปริยัติธรรม แผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศของคณะสงฆ์ ควรประกอบด้วยการคำนึงถึงหลัก 4 ประการ
คือ ความคาดหวัง ของสังคมต่อบทบาทของสถาบันสงฆ์ ความต้องการการศึกษาของคณะสงฆ์ ความสอดคล้อง
กับนโยบาย การศึกษาของชาติตลอดจนร่วมอยู่ในระบบการจัดการศึกษาของชาติไม่แยกส่วนเฉพาะสงฆ์
พิจารณา ปรับปรุงหลักสูตรให้ได้มาตรฐานโดยสอดคล้องหลักสูตรบาลีลงในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนก
ธรรมแผนกสามัญศึกษา ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอน สร้างบรรยากาศการเรียนการสอน ปรับปรุง
เนื้อหาหลักสูตรเพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถนำความรู้มาปรับ
ประยุกต์ให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจมองเห็นคุณค่า ส่งเสริมมาตรฐานครูสอน พระปริยัติธรรมแผนกบาลี
มีสวัสดิการถวายที่เหมาะสม ระดมทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รัฐควรเกื้อหนุน
งบประมาณการศึกษาทางธรรมให้เพียงพอเช่นเดียวกับการศึกษาทางโลกอย่างเท่าเทียม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักศาสนศึกษา บางสำนักควรเปิดโอกาสและส่งเสริมสนับสนุนให้
พระภิกษุสามเณร ได้เรียนต่อสามัญศึกษา และระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความรู้ทั้งทาง
ธรรมและทางโลก

1.2 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรจัดงบประมาณส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกบาลี อย่างเพียงพอ

1.3 แม่กองบาลีสนามหลวง ควรจัดโครงการฝึกอบรมครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี
เพื่อพัฒนาการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์

2.2 การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษา
พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษาต่างๆ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ประกอบด้วย ด้านบริหาร/จัดการ มีเจ้าอาวาส/ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและอาจารย์ใหญ่ เป็นผู้จัดการศึกษา ด้านครูผู้สอน เป็นเปรียญธรรม 3-6 ประโยค ด้านหลักสูตร ตามสนามหลวงแผนกบาลี ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตอบปัญหาและอบรมก่อนสอบ ด้านผู้เรียน เป็นสามเณรที่มีจำนวนลดลงทุกปี ด้านงบประมาณ อุดหนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามความเหมาะสม ด้านการวัดผลและประเมินผล ปีละครั้ง โดยสนามหลวงแผนกบาลี ในการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาวัดหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เจ้าอาวาส/เจ้าสำนัก/อาจารย์ใหญ่ และครูผู้สอน ต้องปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียนภาษาบาลีในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้จิตวิทยาเสริมแรง ครูผู้สอนมีความรู้ความสามารถ การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน การให้สวัสดิการที่เพียงพอแก่ผู้สอนและผู้เรียน การปรับปรุงวิธีการประเมินผลให้ทันสมัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2539). *ข้อมูลจากการตรวจการคณะสงฆ์ของเจ้าคณะภาค 4 ประจำปี 2538*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม และวลัยพร ศิริภิรมย์. (2545). *แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: กลุ่มศาสนาและการเรียนรู้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ประยูร แสงใส. (2559). การบริการสำนักเรียนพระปริยัติธรรมวัดโมลีโลกยารามกับสัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษาภาษาบาลี. *การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 4 เรื่อง การปฏิรูปการศึกษา: พันธกิจทางสังคมและการเมือง*, 7 ตุลาคม 2559, (หน้า 209-211). ขอนแก่น: วิทยาลัยบัณฑิตเอเซีย.
- พระปริยัติสุนทร (โอภาส โอภาโส). (2546). *การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี: ทำอย่างไรจึงประสบผลสำเร็จ กรณีวัดจองคำ อำเภอหาง จังหวัดลำปาง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). *การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- พระมหาสุธรรม สุตโน (แก้วเคน). (2560). *แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศ*. *วารสารนิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน*, 7(13), 35-46.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สกลิต รัชปต์ย์. (2548). *การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการเล่าเรียนของนักศึกษาคุุฬส*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

